

Marinka ŠIMIĆ, *Akademijin brevijar HAZU III c 12 : hrvatskoglagoljski rukopis s konca 14. stoljeća : jezična studija : transliteracija : faksimil*. Staroslavenski institut, Zagreb 2014., 269 str. + faksimil

Staroslavenski je institut umjesto periodične publikacije *Radovi Staroslavenskog instituta* pokrenuo dva knjižna niza. Jedan je *Bibliotheca Glagolitica Croatica*, a drugi *Biblioteka Spomenici* kojoj je zadatak izdavanje ponajprije hrvatskoglagoljskih, a zatim i drugih (staro)crkvenoslavenskih tekstova. Prva je u tom nizu knjiga Marinke Šimić posvećena *Akademijinu brevijaru* s kraja 14. st. Sastoji se od tri dijela: opširne jezične studije (str. 13–122), latinične transliteracije teksta (str. 126–268) i faksimilnoga izdanja u boji. Na početku je, iza kazala, kratki autoričin predgovor u kojemu, između ostaloga, objašnjava i kako se i zašto odlučila za izdavanje upravo toga rukopisa. Jedan je od razloga to da je o njegovu jeziku posljednjih godina objavila niz radova. Za taj se rukopis odlučila i zbog njegove starine i jezične arhaičnosti, zbog manjega opsega te činjenice da se o njemu u odnosu na neke druge hrvatskoglagoljske brevijare razmjerno malo pisalo. Iz predgovora saznajemo i to da je najprije namjeravala objaviti samo *Psaltir*, ali se onda, zbog navedenih razloga i činjenice da *Psaltir* zauzima veći dio rukopisa, odlučila za objavljivanje cijeloga brevijara.

Jezična je studija podijeljena na tri poglavlja iza kojih slijedi popis kratice hrvatskoglagoljskih tekstova spomenutih u knjizi, opširan popis literature, popis rječnika i priručnika, sažetci na hrvatskom i engleskom jeziku te kratka bilješka o autorici. Prvo poglavlje *Uvod* podijeljeno je na dva potpoglavlja. Prvo je posvećeno hrvatskoglagoljskim brevijarima općenito, a drugo *Akademijinu brevijaru*. U prvom se potpoglavlju najprije govori što je brevijar kao knjiga, a zatim se ukratko iznosi problem povijesti hrvatskoglagoljskih brevijara i upozorava na važnost tekstova koje sadrže. Riječ je o svojevrsnim hrestomatijama/antologijama srednjovjekovnoga štiva koje sadrže biblijske tekstove (veći dio *Biblije*), apokriife i svetačke legende. Hrvatskoglagoljski su brevijari važni i zbog toga što često čuvaju stare, ćirilometodske prijevode biblijskih tekstova od kojih neki nisu sačuvani u drugim redakcijama crkvenoslavenskoga jezika. Autorica zatim nabraja koji su biblijski tekstovi iz brevijara dosad izdavani. U drugom se potpoglavlju *Uvoda* određuje mjesto *Akademijina brevijara* među hrvatskoglagoljskim

rukopisima i donose podatci o njemu, kad je i gdje mogao biti napisan te koji mu je sadržaj. Tako saznajemo da je kodeks dobro očuvan i da mu nedostaje svega nekoliko listova. Sastoji se od 70 listova formata 30 × 21cm, pisan je u 2 stupca s po 42 retka. Paleografski se može datirati koncem 14. ili početkom 15. st., a prema lunarnoj tablici mogao je biti pisan 1384. godine. Sudeći prema jezičnim značajkama i svetačkim imenima u kalendaru (sv. Eufemija i sv. Mavro), može se zaključiti da je najvjerojatnije pisan u Istri. Ima dva osnovna dijela: *Psaltir* i *Komunal*, a na kraju je *Kalendar* u kojemu su izgubljeni mjeseci od svibnja do kolovoza. *Psaltir* ima svih 150 psalama raspoređenih na dane u tjednu i časove. Na kraju mu je *Ambrozijev himan* (*Tebe Bože hvalimo*) te svih deset kantika uobičajenih u zapadnoj liturgiji.

Najveći dio *Jezične studije* zauzima drugo poglavlje naslovljeno *Jezič* (str. 21–107). Podijeljeno je na sljedeća potpoglavlja: *Grafija i fonologija*, *Morfologija*, *Leksik* i *Utjecaj govornoga jezika*. Dakle, detaljno se opisuje jezik spomenika na gotovo svim jezičnim razinama. Nedostaje jedino sintaksa. Na svim se razinama osobita pozornost poklanja onim pojavama koje su važne za dataciju i ubicaciju spomenika. U *Grafija i fonologija* obrađuje se uporaba znakova za *jerove*, pisanje *jata*, odrazi prednjega nosnika *ę*, bilježenje slogotvornih *r* i *l*, pisanje *đ*er*va*, smjenjivanje *v* i *b*, čuvanje skupine *čr*, uporaba slova *f*, te u odjeljku *Ostale fonološke pojave*: učestala zamjena *o* s *u*, te odraz stražnjega nosnika *o* kao *o*. Utvrđuje se da je u prvom dijelu (*Psaltir*) uporaba znaka za *jer* pravilnija nego u drugom dijelu (*Komunal*). U prvom dijelu na kraju riječi prevladava štapić, a u drugom je na tom mjestu čest i *apostrof*. U *Komunalu* se štapić rijetko pojavljuje u sredini riječi. Govori se zatim o vokalizaciji i bilježenju *jerova* u prijedlozima/prefiksima, o gubljenju ili vokalizaciji jakoga *jera* u posljednjem slogu te općenito o vokalizaciji (*i* u slabom položaju). U *Psaltiru* je i uporaba *jata* pravilnija i dosljednija nego u *Komunalu*. U *Psaltiru* je ekavski utjecaj neznatan (svega nekoliko primjera), a u *Komunalu* je ekavizacija intenzivnija. Ikavizmi su češći u rubrikama. Razmatra se i čuvanje *jata* u gramatičkim morfemima, a potvrđeno je i širenje *jata* u imperativu na glagole *i*-konjugacije. Autorica utvrđuje da je čakavski odraz nosnika *ę* kao *a* iza palatala češći tek u skupini *ję* (točnije u oblicima glagola *êti*, *poêti* i *priêti*). Oblici pak *ezikъ* i *êzikъ* i značenjski se najčešće razlikuju. Prvi se rabi za ‘govorni organ’, a drugi za ‘narod’. Slogotvorni *r* i *l* najčešće se bilježe s apostrofom ili štapićem iza *r*

i l. Rjeđi su primjeri bez ikakva znaka na tom položaju. U *Psaltiru* se đerv pojavljuje samo u stranim riječima, a u drugom dijelu, iako i tu prevladava bilježenje *žd*, pojavljuje se i na mjestu praslavenske skupine *dj, gdje je potvrđen i treći način bilježenja, samo susjednih samoglasnika. U *Psaltiru* se dosljedno čuva vitacizam, dok je u *Komunalu* rijetko vidljiv i betacizam. Skupina *čr* dobro se čuva u cijelom rukopisu. Slovo *f* u *Psaltiru* se pojavljuje samo jednom u riječi *serafimъ* (35b), a znatno je češće u *Komunalu* i osobito *Kalendaru*. U oba dijela česta je zamjena etimološkoga *o* s *u* (*stupi* i sl.). Autorica zaključuje da je riječ o utjecaju govora pišćeva kraja te jedan od argumenata za lociranje rukopisa u Istru. Upitno je autoričino inzistiranje na obliku *sobota* (str. 29–30) kao odrazu stražnjega nosnika koji je relevantan za smještanje kodeksa u Istru. Taj se oblik pojavljuje i u kodeksima s drugih područja, a ne samo u onima iz Istre, pa je pitanje zašto mu se pridaje tolika važnost kad je jasno da taj oblik ne može biti relevantan niti za dataciju niti za ubikaciju kodeksa. S druge strane, akuzativ *krasoto* u kojemu je očit odraz stražnjega nosnika kao *o*, specifičan za istarske govore, uvrštava na str. 29 u odlomak u kojemu govori o smjenjivanju *o* i *u*, a ne u odlomak o odrazu stražnjega nosnika.

Morfologija se obrađuje po vrstama riječi, najprije se opisuju promjenljive, a zatim nepromjenljive riječi. Prve su na redu imenice. Doznajemo da se u Akademijinu brevijaru čuvaju i sporedni sklonidbeni tipovi, ali da su vidljiva i odstupanja. Kod imenica *domъ* i *polъ* prevladavaju oblici u-promjene, ali se pojavljuju i nastavci glavne o-promjene koja je u dativu sasvim prevladala. Kod i-osnova muškoga roda utjecaj je glavne promjene vidljiv u dativu jednine i množine te u lokativu i instrumentalu množine. Dobro se čuvaju i v-osnove, iako je vidljiv utjecaj i-osnova na njih. U sklonidbi nema znatnije razlike između prvoga i drugoga dijela brevijara. Nekoliko je pojedinosti koje upućuju na Istru kao mjesto postanka rukopisa: akuzativni oblici *kri* i *cr(ъ)ki* te na već spomenuti nastavak *-o* u akuzativu jednine ženskoga roda u obliku *krasoto*. Dobro se čuva dvojina. Potvrđeni su i oblici tzv. slobodne dvojine koja ima samo obilježje dvojnosti. Dobro je očuvana i razlika između palatalne i nepalatalne inačice glavnih promjena.

Iza imenica je poglavlje o glagolima. U prezentu su uglavnom pravilni crkvenoslavenski oblici. Jedina je morfološka inovacija u odnosu na staro-crkvenoslavenski uporaba nastavka *-mo* u 1. licu množine (uz starije *-mъ*).

I u *Psaltiru* i u *Komunalu* je dosta primjera asigmatskoga aorista koji su u *Komunalu* ipak nešto rjeđi. Najčešći je, prema očekivanju, 1. sigmatski aorist, a najmanje je primjera 2. sigmatskoga aorista koji su nešto češći u drugom dijelu brevijara. Ni u imperfektu nema većih inovacija u odnosu na crkvenoslavenski. Pretežu stegnuti oblici. Nestegnutih je razmjerno malo, a najčešće su to oni s nastavcima -êêhъ, -êêše, -êêšete, -êêhu. U imperativu glagola -*dati*, *vidêti* i *vêdêti* u *Komunalu* su oblici sa -žd zamijenjeni mlađima: -*dai*, *vii*, *viite*, *uvêi* i sl. U množini je potvrđeno širenje formanta -ê kao znaka imperativnosti i na glagole i-konjugacije. I tu je u 1. licu množine katkad nastavak -*mъ* zamijenjen sa -*mo*. Nekoliko je primjera opisnoga imperativa s česticom *da*, te niječnih opisnih imperativa tvorenih od imperativa glagola *moći* i infinitiva. Autorica posebno upozorava na oblik 1. lica jednine (optativni) *otpadêmbъ* (1d) koji je potvrđen i u *Sinajskom psaltiru*. Perfekt je znatno rjeđi od aorista i imperfekta, a pomoćni je glagol u njegovim oblicima češće iza participa. Još je rjeđi pluskvamperfekt. Potvrđena su tri načina izražavanja futura: 1. prezentom svršenih glagola, 2. pomoćni glagoli *imêti*, *načeti*, *početi*, *včeti*, *hotêti* i biti + infinitiv, 3. futur drugi tvoren od trenutnoga prezenta glagola biti + 2. aktivnoga participa preterita. U kondicionalu se, kao i u većini drugih hrvatskih spomenika, čuvaju stariji oblici s oblikom *bimъ*, ali su potvrđeni i oni u kojima je on zamijenjen aorisnim oblikom. Prilično je velik prostor posvećen i participima koji su razmjerno česti. Dobro je zastupljen i pasivni particip prezenta koji se još sklanja. Kao i u svim drugim dijelovima, autorica i tu svoj opis obilato potkrjepljuje primjerima.

U poglavlju o pridjevima iscrpno se navode potvrđeni oblici (str. 51–55), a nakon toga se izvlače zaključci o pridjevskoj sklonidbi. Saznajemo da se razlika između palatalne i nepalatalne inačice čuva se u nominativu jednine srednjega, genitivu jednine ženskoga, dativu jednine muškoga te instrumentalu jednine svih triju rodova. U genitivu jednine muškoga i srednjega roda prevladava nastavak -*ago*, a samo se tri puta u drugom dijelu pojavljuje hrvatski nastavak -*oga*. Nastavak -*oi* u dativu i lokativu jednine ženskoga roda pojavljuje se u cijelom kodeksu samo dvaput. U dativu jednine muškoga i srednjega roda nije potvrđen stari pridjevski nastavak -*umu*, nego je potpuno prevladao zamjenički nastavak -*omu/-emu*. U lokativu jednine česti su nestegnuti oblici, dok se u vokativu jednine ženskoga roda pojavljuju samo

kratki, stegnuti oblici. U instrumentalu jednine i dativu množine dobro se čuva opreka između jednostavne i složene sklonidbe itd.

Detaljno se opisuje i morfologija zamjenica po vrstama: lične, povratna, nelične (nepalatalna pa palatalna) te zamjenice s osobitostima u sklonidbi (*čto, ki, sь* i *vьsь*). Sve je također obilato potkrijepljeno primjerima. Autorica napominje da zamjenice bolje čuvaju starinu nego ostale vrste riječi. Kod ličnih zamjenica izdvajamo sljedeće njezine zaključke: u prvom licu jednine nema oblika *ê* (*[ja]*) i *mane*; u akuzativu pretežu oblici *me* i *te*, a posljednji se katkad pojavljuje i na naglašenom položaju; samo je jedan primjer dvojniskih oblika (*vaû*); u akuzativu množine rijetki su mlađi oblici jednaki genitivu (*nasь, vasь*);¹ u instrumentalu množine zabilježen je jedan primjer jednačenja s dativom *s v(a)m'* (66d). Kod neličnih zamjenica dobro se čuva nepalatalna inačica sklonidbe. Samo je nekoliko primjera utjecaja palatalne promjene, a to su: u instrumentalu jednine nastavak *-imь*, u genitivu množine *-ihь* te u instrumentalu množine *-imi* (svi su primjeri iz *Komunala*). Kod palatalne sklonidbe u genitivu jednine pojavljuju se samo nastavci *-ego* i *-ee*, a u dativu *-emu* i *-ei*. Oblik akuzativa jednine i rabi se i za živo i za neživo. Dvojina je razmjerno dobro oprimjerena. Kod zamjenice *čto* nema primjera dativa, vokativa, lokativa i instrumentala. U genitivu se dosljedno rabi stariji oblik *česo*, a u akuzativu se pojavljuje i čakavski oblik *něčь* koji je rijedak u liturgijskim tekstovima. Nema primjera zanižanih oblika bez dočetka *-že*. Mlađi, stegnuti oblici zamjenice *ki* (osim nominativnoga oblika *ki*) potvrđeni su uglavnom u rubrikama. U nominativu i akuzativu jednine pokazne zamjenice *sь* potvrđeni su i kratki i dugi oblici. U srednjem je rodu oblik *sie* češći nego *se*, a nekoliko je potvrda i staroga oblika *si*. I u ženskom je rodu u nominativu oblik *siê* češći nego *sa*.

Broj 1 pojavljuje se u dva lika: *edin-* i *edan-/edn-*. Drugi je posvjedočen samo u *Komunalu* gdje također prevladava prvi lik. Broj *dva* sklanja se prema zamjeničkoj sklonidbi, a nominativ ženskoga i srednjega roda uvijek ima *jat*. Broj *tri* se sklanja u množini, a u nominativu su izjednačeni oblici sva tri roda. I broj četiri ima samo množinske oblike, a u *Komunalu* se u srednjem rodu pojavljuje i oblik četira. Broj *pet* mijenja se kao imenica i-osnova. Brojevi 7, 8 i 9 rijetko su ispisani kao pune riječi, broj 10 mijenja se i kao imenica i kao pridjev, a *tisuća* u nominativu i akuzativu množine ima

¹ Više ih je u *Psaltiru*. Autorica navodi i brojčane podatke o odnosima.

dva nastavka: *-e* i *-i*.

Zatim slijede kratki opisi nepromjenjivih vrsta riječi. Među priložima najbrojniji su načinski. Autorica uočava da je sufiks *-o* češći od *-ê* i da postoje mnogi sinonimni oblici priloga. Upozorava da je prilog *vinu* češći od istoznačnice *prisno*, po čemu je *Psaltir* našega brevijara blizak sa *Sinajskim psaltinom*. Kod prijedloga treba istaknuti uporabu prijedloga *po* s akuzativom, što je arhaizam. Veznik *don'deže* pojavljuje se samo jednom u *Psaltiru*, a drugdje je obično *doidêže*. Taj je oblik češći i u drugim hrvatskoglagoljskim tekstovima.

Najprije se opisuje leksik *Psaltira*, a zatim *Komunala*. Autorica ističe da su na leksičkoj razini razlike između dva dijela brevijara manje nego na drugim razinama. Leksik *Psaltira* podijeljen je u dvije cjeline: slaven-ski i strani. Prva se cjelina dalje dijeli u četiri: praslavensko naslijeđe, moravizmi, ohridizmi i preslavizmi te kroatizmi, a druga u tri skupine: gre-cizmi, latinizmi i germanizmi. Na više mjesta tamo gdje *Sinajski psaltir* ima slavensku riječ *Psaltir* našega brevijara, kao i drugi hrvatskoglagoljski psaltiri, ima grecizam. U leksiku *Psaltira* značajan je i udio moravizama, dok je preslavizama znatno manje. Identificiraju se i leksičke razlike između *Akademijina brevijara* i ostalih hrvatskoglagoljskih psaltira. U leksiku *Komunala* autorica ističe oblik *spasъ* (umjesto *isusъ*) kao arhaizam te oblik četira svojstven tekstovima pisanim u Istri. U *Komunalu* je značajan i udio romanizama koje dijeli u tri sloja: dalmatski latinitet, latinizmi koji su u tekstove ušli u Moravskoj i oni koji u tekstove ulaze nakon uredbe o usklađivanju hrvatskoga prijevoda *Biblije s Vulgatom*.

Posljednje je potpoglavlje u jezičnom opisu posvećeno utjecaju govornoga jezika koji je vidljiv na svim razinama, češće u *Komunalu*, a osobito u rubrikama. Najizrazitija je pojava po autoričinu mišljenju smjenjivanje *o* i *u*, pri čemu je češća zamjena *o* s *u* (*stupi* i sl.), nego obrnuta. Ta je smjena svojstvena sjeverozapadnim čakavskim govorima i jedan je od argumenata za smještanje kodeksa u Istru. Utjecaj govornoga jezika na fonološkoj se razini očituje u odrazu prednjega nosnika kao *ja*, jakoj čakavskoj vokalnosti, odrazima *jata*,² zamjeni skupine *žd s j*, zamjeni stranoga *s* sa *š*, zamjeni *k* s *h* (*lhko*, *noh'ъ*, *noh'otъ* i sl.) te u jednom primjeru rotacizma. Čakavskom

² *Jat* se u cijelom kodeksu dobro čuva, iako je prema kraju kodeksa ekavski utjecaj izraženiji. Ikavizmi su rjeđi. Također su češći u *Komunalu*.

utjecaju treba pripisati i stegnute oblike zamjenice *ki*, kao i uporabu zamjenica ča i *začb* te prijedloga *prez*'. I čuvanje prefiksa *vi-* također može biti potaknuto stanjem u sjeverozapadnim čakavskim govorima. O pripadnosti brevijara sjevernoj istarsko-krčkoj skupini kodeksa svjedoče već spomenuti nastavak *-o* u riječi *krasoto*, te akuzativi *kri* i *cr(b)ki* koji su svojstveni sjeverozapadnim čakavskim govorima Istre, Cresa i Krka.

Treće je i završno poglavlje Jezične studije *Zaključak* u kojemu autorica ukratko sabire rezultate svojega opisa i na temelju jezičnih crta lokalizira ga među sjeverne rukopise, točnije u Istru.

U drugom dijelu knjige, ispred transliteracije navode se načela po kojima je provođena. Riječ je o načelima uobičajenim u novijim izdanjima Staroslavenskoga instituta: đerv se prenosi kao *ǰ*, *jat* kao *ê*, šta kao *ĉ*, ju kao *û*, štapić kao *ь* te apostrof kao *'*. Zadržava se izvorni raspored u stupce i retke te interpunkcija i velika slova kao u izvorniku. Inicijali su otisnuti masno, rubrike se prenose kurzivom, a dijelovi pisani većim slovima verzalom. Nadredna su slova spuštена u redak, a kratice razriješene u okruglim zagradama, ali ne u skladu s normom kodeksa, nego u skladu s normom uspostavljenom za *Rječnik hrvatskoga crkvenoslavenskog jezika*. Riječi kojima je naveden samo početak razriješene su u šiljastim zagradama, a oštećeni i manjkavi dijelovi rekonstruiraju se u uglatim zagradama prema tekstu *Pariškoga psaltira (Psaltir)* te *2. novljanskoga* ili *Baromićeva brevijara (Komunal)*. Pisarske su pogreške označene uskliknikom u okruglim zagradama (!). Psalmi su obrojčeni kao u *Septuaginti*, a kantici rimskim brojevima. Kada je riječ o faksimilnom izdanju izvornika u boji, treba spomenuti da dimenzije faksimila nisu u potpunosti identične izvorniku.

Svako je izdanje glagoljskoga spomenika samo po sebi važan kulturni događaj. Rijetki su cjeloviti transliterirani kodeksi. Dosad nije izdana transliteracija nijednoga brevijara. U rukopisu postoje tri transliteracije *Temporal*: Josip Hamm prepisao je sa suradnicima *Brevijar Vida Omišljanina* iz 1396., a autor ovoga prikaza *2. vrbnički brevijar* iz druge polovice 14. st. Osim toga u Staroslavenskom je institutu, u sklopu Znanstvenoga centra izvrsnosti za hrvatsko glagoljaštvo, završena transliteracija prve knjige (*Temporal*) *2. beramskoga (ljubljskoga) brevijara* iz 15. st. koja će uskoro (nakon provjere) biti dostupna na mreži. Do kraja 2016. trebala bi biti transliterirana i druga knjiga toga brevijara (*Sanktoral*). No svi su ti tekstovi još uvijek ne-

objavljeni i dostupni samo uskom krugu stručnjaka. Dosad su objavljivani transliterirani samo pojedini brevijarski tekstovi, a faksimilno samo fototipsko izdanje *2. novljanskoga brevijara*. Sve to govori o iznimnoj važnosti izdanja *Akademijina brevijara* Marinke Šimić, pa makar riječ bila samo o malom časoslovu za laike tzv. *Liber horarum*. Unatoč nekoliko sitnih pogrešaka kao što je uvrštavanje oblika *vačnutь* među primjere vokalizacije slaboga poluglasa (str. 22) ili već spomenuta rasprava o riječi *sobota* (str. 29–30), autorici se mora odati priznanje za odlično obavljen posao i zahvaliti što je hrvatsku filologiju i kulturu općenito obogatila još jednim iznimnim izdanjem koje je popratila i vrlo vrijednom studijom u kojoj je iscrpno opisala jezik izdanoga spomenika na svim razinama.

MILAN MIHALJEVIĆ

FOTOTIPSKO I KRITIČKO IZDANJE *VRUTOČKOGA EVANĐELJA Vrutočko bosansko četveroevanđelje*. Uredila Lejla Nakaš. *Forum Bosnae* 67-68/15, Sarajevo 2014., 718 str.

Fototipsko i kritičko izdanje bilo kojeg staroga rukopisa ili tiskopisa označuje upozorenje na njegovu važnost u povijesti pismenosti, i to u mnogim dimenzijama – od kodikološke, tekstološke, jezične i paleografske. Takav projekt obvezuje zajednicu kojoj je namijenjen, jer temeljita istraživanja tek trebaju uslijediti kako bi se dopunio ili revidirao spoznajni mozaik o određenoj etapi povijesti pismenosti. Nema nikakve sumnje da je ključan pothvat koji prati izdavanje faksimila upravo latinička transliteracija, a bez nje – tek pukim umnožavanjem izvornika – obično se ne postiže u znanstvenom i kulturološkom sagledavanju mnogo ili gotovo ništa. Kroz posljednjih pola stoljeća hrvatske filologije, kroz koje se objavio čitav niz faksimila – ponajviše glagoljskih knjiga – s transliteracijama ili bez njih, to se dobro pokazalo. Što je kritički aparat bio bogatiji, to je i doprinos filološkim istraživanjima bio potpuniji. Dovoljno je za ovu priliku podsjetiti se objavljivanja faksimilnoga i kritičkoga izdanja *Hrvojeva misala* (1404.) 1973. godine (Graz–Zagreb–Ljubljana, ur. B. Grabar, A. Nazor, M. Pantelić, Vj. Štefanić), iza kojeg je – upravo zahvaljujući usporedbama s jezičnim stanjem u glagoljskom *Vatikanskom misalu* Illirico 4 (s početka 14. st),